

การพรากชีวิตมนุษย์ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ Killing of Human Being in Buddhist Ethical Aspect

อภิโชค เกิดผล^{1*} และ พระมหาบุญไทย ปุณณมโน²

Apichoke Kerdpon^{1*} and Phramaha Boonthai Puṇṇamano²

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}

Graduated School, Mahamakut Buddhist University^{1,2}

*Corresponding Author Email: mr.apichoke@gmail.com

Received: 06/04/2022, Revised: 08/08/2022, Accepted: 14/11/2022

DOI: 10.14456/jpv.2022.40

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องการพรากชีวิตมนุษย์ในทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ โดยจากการศึกษาพบว่า การพรากชีวิตมนุษย์ถือเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายโดยสามัญสำนึกทางศีลธรรมของมนุษย์ในทุกอารยธรรมทั่วทั้งโลก ทุกระบบคิดทางปรัชญาต่างก็มีทัศนะต่อการพรากชีวิตมนุษย์รวมกระทั่งพุทธปรัชญา ในพุทธปรัชญามีระบบประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์อยู่ด้วยกันสองระดับ ได้แก่ ในระดับพระธรรมและพระวินัย โดยการประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับพระธรรมและพระวินัยนั้นต่างก็มีทั้งในส่วนที่เหมือนกันและทั้งในส่วนที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามพระธรรมในสถานะของกฎเกณฑ์ของสากลจักรวาลทั้งหมดซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่มีความจริงแท้เป็นปรมาัตถ์ทำให้ไม่มีสิ่งอื่นใดที่สามารถจะปฏิเสธกฎแห่งพระธรรมได้ ดังนั้นแล้วการประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ในพระวินัยจึงอาจจะบัญญัติให้มีเนื้อความแตกต่างจากที่ปรากฏในพระธรรมได้แต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรมเสมอ

คำสำคัญ: การพรากชีวิตมนุษย์; พระธรรม; พระวินัย

Abstract

The objective of this academic article is to study Killing of Human Being in Buddhist Ethical Aspect, and the study found that manslaughter is an evil act in the

sense of morality of humans in every civilization around the globe. Every philosophical system of thoughts opposes to manslaughter including Buddhist philosophy. Buddhist philosophy has ethical evaluation of Killing of Human Being on 2 level, Dharma and Vinaya. The ethical evaluation of manslaughter in Dharma and Vinaya both have some common points and distinctive points. However, Dharma, in the status of universal law, is the ultimate law that nothing can object or oppose. Therefore, the manslaughter ethical evaluation in Vinaya can be differently written but must always be accorded to Dharma.

Keyword: Killing of Human Being; Dharma; Vinaya

1. บทนำ

ในชีวิตประจำวันของผู้ที่เป็นศาสนิกชนชาวพุทธย่อมอยู่แนบชิดกับหลักคำสอนเรื่องไตรสิกขาซึ่งว่าด้วยอริสัจสี่สิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างที่ได้ยินกันอยู่บ่อยครั้งในบทสนทนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการดับซึ่งกิเลสในแต่ละระดับและเป็นหลักคำสอนสำคัญที่มุ่งไปสู่การปล่อยวางและหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง และในหลักคำสอนเรื่องไตรสิกขาทั้ง 3 ประการนี้ คำสอนเรื่องอริสัจสี่สิกขาก็ดูจะเป็นเรื่องใกล้ตัวพุทธศาสนิกชนอันเป็นคฤหัสถ์ที่สุด และสำหรับประเด็นเรื่องการพรากชีวิตมนุษย์นั้นถือเป็นการกระทำที่มีมีความรุนแรงที่สุดต่อความรู้สึกตามสามัญสำนึกของมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็มีความรุนแรงที่สุดในสายตาของกฎหมายบ้านเมืองในฝ่ายฆราวาสด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าศีลข้อแรกในเบญจศีลอันว่าด้วยปาณาติบาตกรรมยังมีความสอดคล้องเหลือมซ้อนทับในทางจริยศาสตร์บางส่วนกับตติยปาราชิกสิกขาบทของพระภิกษุอยู่บางประการอีกด้วย เนื่องจากในกรณีของพระภิกษุหากทำการพรากชีวิตมนุษย์นอกจากจะต้องด้วยอาบัติตติยปาราชิกตามพระวินัยแล้ว การกระทำยังจัดเป็นการทำปาณาติบาตซึ่งเป็นการละเมิดฝ่าฝืนเบญจศีลอีกด้วย

การกระทำอันเป็นการพรากชีวิตมนุษย์จึงมีสถานะในทางจริยศาสตร์ตามทัศนะของพุทธปรัชญาทั้งในเชิงพระวินัยและพระธรรมที่มีความสลับซับซ้อนและลึกซึ้งมากกว่าที่จะทำความเข้าใจกันเพียงผิวเผิน หากไม่พินิจพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในเชิงปรัชญาทั้งในแง่ของการวินิจฉัยการกระทำ ข้อยกเว้นของการกระทำ และผลลัพธ์บาปเคราะห์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำเช่นนั้น เช่นนี้ก็อาจจะทำให้เข้าใจสิกขาบทเรื่องนี้ไม่เกิดความกระจ่างชัดเท่าที่ควรหรือแม้กระทั่งอาจเกิดความเข้าใจที่

คลาดเคลื่อนก็เป็นได้ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งให้ความสำคัญในการศึกษาถึงทัศนะพุทธจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์เพื่อให้เกิดการทำความเข้าใจอย่างเป็นบูรณาการทั้งในเชิงพระวินัยและพระธรรม

2. หลักการทั่วไปเรื่องข้อห้ามการพรากชีวิตในพุทธจริยศาสตร์

คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยข้อห้ามการพรากชีวิตอื่นนั้นปรากฏในมโนทัศน์เรื่องปาณาติบาตกรรม โดยคำว่าปาณาติบาต หมายถึงการทำให้ชีวิตต้องตกลงไปสู่สุญญินไป การฆ่าสัตว์ การตรอนชีวิต คำว่าปาณาติบาตเป็นคำผสมซึ่งเกิดจากคำ 3 คำ อันได้แก่คำว่า ปาณหรือปาณะ ซึ่งหมายความว่า สิ่งมีชีวิต คำว่าอติ ซึ่งแปลความได้ความหมาย 2 นัยคือ รวดเร็ว หรือ ก้าวล่วงความเบียดเบียน และคำว่าปาต หมายความว่าให้ตกไป (พระสมชาย ปโยโค, 2556: 470) เมื่อรวมคำทั้งสามเป็นคำเดียวจึงแปลได้ว่า การยังชีวิตหรือสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ให้ล่วงไปตกไปโดยการเบียดเบียน หรือหมายถึงการทำให้สัตว์นั้น ๆ ถึงแก่ชีวิตก่อนที่จะถึงกำหนดอายุของตนด้วยเหตุอย่างใดอันเป็นก้าวล่วงเบียดเบียน ซึ่งการทำชีวิตหนึ่ง ๆ ให้ล่วงไปหรือตายไปนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยคำอธิบายในทางปรมาตมธรรมว่าชีวิตนั้นคือสิ่งใด ในประเด็นนี้ตามนัยของปกรณวิเสสวิสุทธิมรรคได้อรรถาธิบายเป็นไปในทางเดียวกันกับกรณีของตติยปาราชิกกันที่ว่าด้วยความขาดไปแห่งชีวิตินทรีย์ทั้งฝ่ายนามและฝ่ายรูป (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2525: 83)

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในส่วนพระวินัยกล่าวถึงข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามในการพรากชีวิตสัตว์ไว้หลาย ๆ แห่ง นอกจากข้อห้ามของพระภิกษุเรื่องการฆ่ามนุษย์ซึ่งปรากฏอยู่ในตติยปาราชิกกันแล้วในคัมภีร์มหาวีรยัม กาค 2 ปาจิตตยกันท์ สัญจิจจสิกขาบทในสัปปณกวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2, 2539: 501) ก็มีบัญญัติกล่าวถึงข้อห้ามพระภิกษุในการพรากชีวิตสัตว์ด้วยเช่นกัน ดังความตอนหนึ่งว่า

“โมฆบุรุษ โฉนเธจิงจิงใจปลงชีวิตสัตว์เล่า โมฆบุรุษ การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้ ก็ ภิกษุใดจงใจปลงชีวิตสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

โดยคำว่าสัปปณกะนี้มีความหมายว่า สัตว์ที่เป็นไปกับด้วยลมหายใจ หมายถึงสัตว์มีชีวิตหรือในวรรคนี้หมายถึงสัตว์เดรัจฉาน (พระครูศรีปริยัติการ และ พระศรีวิสุทธิคุณ, 2559: 108) โดยสิกขาบทนี้มีต้นบัญญัติจากการที่พระอุทายีมีความไม่ชอบนกกา จึงยิงกาจนเสียชีวิตจากนั้นได้ตัด

ศีรชะกาเสียบไว้ในหลาวไม้ แต่อย่างไรก็ดีการฆ่าสัตว์โดยพระภิกษุก็ไม่ถือเป็นโทษหนักเนื่องจากสิกขาบทนี้เป็นสิกขาบทที่อยู่ในปาจิตตยกันท์อันหมายถึงเพียงการทำกุศลจิตให้ตกไป กล่าวคือกุศลธรรมของผู้จงใจต้องอาบัติให้ตกไปหรือพลัดไปจากอริยมรรค การฆ่าสัตว์ตามสิกขาบทนี้จึงจัดเป็นอาบัติปาจิตตยอันเป็นลหุอาบัติคืออาบัติขนาดเบาที่ยังพอแก้ไขได้โดยการแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ ซึ่งองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขในการวินิจฉัยอาบัติปาจิตตยในประการนี้มีทั้งสิ้น 3 ประการตามถ้อยคำในพระไตรปิฎกความว่า “คำว่า จงใจ ได้แก่ รู้อยู่ รู้ต้อย จงใจ ผ่าฟัน ล่วงละเมิด ที่ชื่อว่า สัตว์มีชีวิต พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงสัตว์ดิรัจฉาน คำว่า ปลงชีวิต ได้แก่ ตัดทำลาย ชีวิตินทรีย์ ตัดความสืบทอด ต้องอาบัติปาจิตตย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2, 2539: 502) เช่นนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าเงื่อนไขสามประการเหล่านี้ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ความจงใจ ประการที่สอง สัตว์มีชีวิต และประการที่สาม ปลงชีวิต (คำว่าตัดทำลายชีวิตินทรีย์หมายถึงการทำให้ชีวิตนั้นตายลง) ดังกล่าวนี้นี้เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขในการวินิจฉัยอาบัติตติยปาราชิกทุกประการ เพียงแต่การใช้รูปศัพท์ที่ปรากฏในทั้งสองแห่งอาจจะแตกต่างกันบ้างเท่านั้น

นอกจากนี้เนื้อหาในส่วนของพระธรรมในพรหมชาลสูตรหรือสูตรว่าด้วยข่ายอันประเสริฐยังได้กล่าวถึงข่ายอันประเสริฐซึ่งหมายถึงศีล 3 ขนาด อันได้แก่ จุฬศีล (จุลศีล) หรือศีลอย่างเล็กน้อย มัชฌิมศีล หรือศีลอย่างกลาง และมहाศีล หรือศีลอย่างใหญ่ โดยศีลข้อแรกในจุฬศีลนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9, 2539: 3) ก็ยังกล่าวสัทถึงข้อดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วย แต่อย่างไรก็ดี หลักคำสอนรวมทั้งข้อห้ามเกี่ยวกับการงดเว้นจากการพรากชีวิตสัตว์หรือที่เรียกว่าการงดเว้นจากปาณาติบาตกรรมนั้น จากข้อบัญญัติรวมทั้งถ้อยคำที่จารึกในพระไตรปิฎกที่ว่าด้วยบัญญัติข้อห้ามโดยตรงซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมินั้น อาจยังไม่มีความกระจ่างเพียงพอในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ต่อกรณีต่าง ๆ ได้อย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการวินิจฉัยนั้นไม่ได้กล่าวถึงโดยละเอียดในพระไตรปิฎกทั้งหมด เช่น ข้อห้ามการฆ่าชีวิตอื่นไม่ได้มีการแยกองค์ประกอบแต่ละชนิดอย่างละเอียด หรือบโยโคหรือวิธีการพรากชีวิตที่ไม่มีการอธิบายอย่างละเอียด เช่นนี้แล้วจึงพึงต้องทำการศึกษาคัมภีร์อื่น ๆ ในระดับทุติยภูมิก่อนเหนือจากพระไตรปิฎกประกอบกันเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น

ในการวินิจฉัยว่าการกระทำใด ๆ จะเป็นปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้น ไม่อาจพิจารณาเพียงผิวเผินเพียงแค่ว่าจากผลลัพธ์ของการกระทำที่มีการสิ้นชีวิตเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะการสิ้นชีวิตของชีวิตหนึ่ง ๆ อันเกิดขึ้นก่อนจะสิ้นอายุขัยนั้นอาจมิได้เป็นการก่อปาณาติบาตกรรมขึ้นเสมอไป แต่การวินิจฉัยว่าการกระทำใดเป็นปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้นต้องวินิจฉัยโดยพิจารณาองค์ประกอบของการทำปาณาติบาตว่าเกิดขึ้นครบถ้วนหรือไม่ หากเกิดขึ้นครบถ้วนแล้วจึงจะถือว่าเป็นปาณาติบาตกรรมแล้ว โดยองค์ประกอบเช่นว่านั้นได้ถูกอธิบายไว้ในอรรถกถาพรหมชาลสูตร (พระไตรปิฎก

ภาษาไทย เล่ม 4, 2539: 54) โดยกล่าวไว้ว่าปาณาติบาตนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ปาณ หมายถึงสัตว์นั้นมีชีวิต ประการที่สอง ปาณสัณญิตา หมายถึงรู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต ประการที่สาม วรกเจตนา หมายถึงมีเจตนาจะฆ่า ประการที่สี่ วรกปโยโค หมายถึงมีความพยายามที่จะฆ่า และประการสุดท้าย เตน มรณฺ หมายถึงสัตว์นั้นตายด้วยเจตนาที่คิดจะฆ่าดังกล่าว นั้น ในแง่นี้ทำให้เห็นว่าการพิจารณาว่าการกระทำใดปาณาติบาตกรรมหรือไม่นั้นไม่อาจที่จะพิจารณาเพียงผลลัพธ์คือความตายที่เกิดขึ้นเท่านั้นแต่ยังมีปัจจัยที่สำคัญไม่แพ้กันคือเจตนาและการรับรู้ถึงข้อเท็จจริงในการกระทำของผู้กระทำร่วมด้วย

นอกจากนี้ในการกระทำปาณาติบาตยังสามารถแบ่งแยกออกได้เป็นกายบิโศหลายรูปแบบ ดังที่อธิบายไว้ในอรรถกถา โดยคำว่าบิโศหรือบิโศคนี้มีความหมายถึงการประกอบกิจให้ลุลง โดยทางกาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประการตามที่ระบุไว้ในอรรถกถาพรมชาลสูตรดังนี้คือ ประการที่หนึ่ง สาหตถิกบิโศ หมายถึง การกระทำปาณาติบาตด้วยมือของตนเอง เช่นการฟันด้วยมีด ตีด้วยไม้ เป็นต้น ประการที่สอง อาณตถิกบิโศ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ประการที่สาม นิสสัคคิยบิโศ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการปล่อยอาวุธไปฆ่า มี ขว้างปา ทิ้งระเบิด เป็นต้น ประการที่สี่ ถาวรบิโศ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสร้างเครื่องประหารที่ท้าวไก่อ่อนเป็นลักษณะถาวรวัตถุ เช่น ขุดหลุมพรางวางระเบิด เป็นต้น ประการที่ห้า วิชขามยบิโศ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสังหารด้วยการใช้วิชา เวทมนต์ กลคาถา และ ยันต์ เป็นต้น ประการที่หก อิทธิมยบิโศ หมายถึงการกระทำปาณาติบาตโดยการสังหารด้วยฤทธิ์ เช่น ถึงตามองหรือเคาะเขี้ยว เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นการใช้วิธีการใด ๆ ก็ตาม หากพิจารณาในทาง การกระทำแล้วผู้ก่อปาณาติบาตก็ไม่จำเป็นต้องลงมือกระทำด้วยตัวเองก็ได้ แต่หากเป็นผู้สั่งการ ให้เกิดการก่อปาณาติบาตแล้ว ผู้สั่งการก็ถือว่าได้ก่อปาณาติบาตด้วยตนเองด้วยในลักษณะที่เป็น อาณตถิกบิโศด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการสั่งให้ผู้อื่นก่อปาณาติบาตกรรมนั้นเป็นการสั่งโดยบอก สถานที่ เวลา และตำแหน่งที่แน่นอนแก่ผู้กระทำ โทษหรือบาปที่ได้รับอันสืบเนื่องมาจากลักษณะของ การกระทำย่อมที่จะมีผลเท่าเทียมกันทั้งฝ่ายผู้สั่งและผู้ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น (พระมหาทวี ฐานวโร, 2535: 64)

3. ข้อห้ามการพรากชีวิตมนุษย์ในอดีตติยปาราชิกสิกขาบท

นอกจากหลักคำสอนในเนื้อหาส่วนของพระธรรมที่ว่าด้วยปาณาติบาตกรรมแล้ว ในเนื้อหา ส่วนพระวินัยยังมีกล่าวถึงเรื่องการห้ามฆ่ามนุษย์ซึ่งอยู่ในอดีตติยปาราชิกสิกขาบท สำหรับประเด็นที่ว่า

ปาณาติบาตกรรมและตติยปาราชิกสิกขาบทนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือไม่และอย่างไรนั้น พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าแม้ว่าเรื่องข้อห้ามการพรากชีวิตนั้นมีตำแหน่งแห่งที่ในพระคัมภีร์อย่างแตกต่างกัน โดยตติยปาราชิกจะเป็นสิกขาบทในส่วนปาราชิกกัณฑ์ สัญจิจจสิกขาบทเป็นสิกขาบทในสัปปณกวรรคในส่วนปาจิตติยกัณฑ์ซึ่งทั้งคู่อยู่ในหมวดพระวินัยในพระวินยปิฎก และจุฬศีลข้อห้ามการก่อปาณาติบาตจะอยู่ในพรหมชาลสูตรซึ่งเป็นหมวดพระธรรมในพระสุตตันตปิฎก แต่ด้วยเนื้อหาของข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนและสั่งห้ามนั้นล้วนมีเนื้อหาใกล้เคียงกัน กล่าวคือตติยปาราชิกสิกขาบทห้ามฆ่ามนุษย์ สัญจิจจสิกขาบทห้ามฆ่าสัตว์อื่น ในขณะที่ปาณาติบาตกรรมเป็นจุฬศีลซึ่งไม่ได้แสดงชัดว่าหมายถึงชีวิตมนุษย์หรือสัตว์แต่โดยบริบททำให้เข้าใจได้ด้วยตรรกะเหตุผลว่าหมายถึงข้อห้ามการฆ่าทั้งมนุษย์และสัตว์ ดังนั้นหลักการในเรื่องดังกล่าวนี้ย่อมจะมีความซ้อนทับกันอยู่

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดว่าด้วยเงื่อนไขและองค์ประกอบของการวินิจฉัยการกระทำต่าง ๆ ทั้งสามส่วนของหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าข้างต้นก็มีความสอดคล้องคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างตติยปาราชิกสิกขาบทและสัญจิจจสิกขาบทก็จะพบว่า การพิจารณาวินิจฉัยการกระทำที่ต้องอาบัติต่างก็อาศัยเงื่อนไขสามข้อเหมือนกันทุกประการ นอกจากนี้ในบทวนาปัตติวารก็ยังมีกรณียกเว้นที่เหมือนกันอีกเช่นเดียวกัน ในขณะที่หากเปรียบเทียบตติยปาราชิกสิกขาบทกับข้อห้ามการก่อปาณาติบาตกรรมซึ่งเป็นจุฬศีลข้อแรกในพรหมชาลสูตรจะพบว่าองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขในการวินิจฉัยมีจำนวนที่แตกต่างกันโดยตติยปาราชิกสิกขาบทประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1, 2539: 141) แต่ในพรหมชาลสูตรนั้นระบุเงื่อนไขไว้ถึง 5 ประการ แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาลงในรายละเอียดแล้ว แท้ที่จริงเงื่อนไข 5 ประการของจุฬศีลข้อห้ามการปาณาติบาตก็เป็นการขยายความเงื่อนไข 3 ประการของตติยปาราชิกสิกขาบทหรือสัญจิจจสิกขาบทเท่านั้น กล่าวคือ ในเงื่อนไข 5 ประการนั้น เงื่อนไขที่ว่าด้วยปาณสัณญิตา (ตนรู้ว่าสัตว์มีชีวิต) และ วรกจิตต์ (จิตคิดจะฆ่า) ก็เป็นเงื่อนไขที่ขยายความจากเงื่อนไขเรื่อง “จงใจ” ของตติยปาราชิกสิกขาบทซึ่งในความเจองั้นจำเป็นต้องทั้งรู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิตและมีเจตนาฆ่าไปพร้อมกัน ในส่วนเงื่อนไขเรื่องปาณ (สัตว์มีชีวิต) ก็ตรงกันกับเงื่อนไขของตติยปาราชิกสิกขาบทเรื่อง “กายมนุษย์” (หรือเงื่อนไขเรื่องสัตว์มีชีวิตในสัญจิจจสิกขาบท) และในส่วนเงื่อนไขขุปกโกโม (มีความพยายามลงมือทำ) และเตน มรณ (สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น) ก็เป็นการขยายความจากเงื่อนไขในตติยสิกขาบทที่ว่าด้วยการ “พรากจากชีวิต” ซึ่งหมายถึงมีความพยายาม มีการลงมือ และความพยายามหรือการลงมือที่ส่งผลให้สัตว์ตายลงเมื่อพิจารณาในแง่ของการวินิจฉัยแล้วย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตติยปาราชิกสิกขาบท สัญจิจจสิกขาบท และจุฬศีลข้อแรกในพรหมชาลสูตรต่าง

ก็มีเหตุผลทางความคิดมีภูมิหลังในการวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันเพียงแต่มีวิธีการบอกกล่าวสั่งสอนที่แตกต่างกันในรายละเอียดเท่านั้น

นอกจากนี้แล้วเมื่อพิจารณาในอรรถกถาตติยปาราชิกสิกขาบทแล้วยังพบว่ามีการอธิบายการพรากชีวิตมนุษย์โดยอาศัยเกณฑ์และใช้คำว่าปาณาติบาตอย่างชัดเจน ดังข้อความบางช่วงบางตอนที่มีใจความสำคัญความว่า “จริงอยู่ บุคคลผู้ยังชีวิตินทรีย์ให้ตกลงไป ท่านกล่าวว่ายังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป ชีวิตินทรีย์นั้นมีประการดังกล่าวแล้วนั้นแล ปาณาติบาตินั้น คือบุคคลยังประโยชน์เข้าไปตัดเสียซึ่งชีวิตินทรีย์ ให้ตั้งขึ้นด้วยเจตนาใด เจตนานั้นชื่อว่ารกเจตนา ท่านเรียกว่าปาณาติบาต (เจตนาธรรมเป็นเหตุล้าผลาญชีวิตสัตว์มีปราณ) บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว พึงเห็นว่า ผู้ล้าผลาญสัตว์มีปราณ ที่ชื่อว่า ประโยค (ปิโยค) แห่งปาณาติบาตนั้น ได้แก่ ประโยคแห่งปาณาติบาต 6 อย่าง คือ สาทตติกประโยค 1 อาณตติกประโยค 1 นิสสัคคิยประโยค 1 ถาวรประโยค 1 วิชามยประโยค 1 อธิธมยประโยค 1” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1, 2539: 536) เหล่านี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้วมีมุมมองต่อตติยปาราชิกสิกขาบทและการก่อปาณาติบาตกรรมเป็นสิ่งเดียวกันเนื่องจากการนำเอาหลักการและคำว่าปาณาติบาตมาใช้ในการอธิบายการต้องอาบัติตติยปาราชิกอย่างเสมอเหมือนกันโดยไม่มี ความแตกต่าง เพียงแต่การบัญญัติถึงหลักสิกขาบททั้งเรื่องตติยปาราชิกสิกขาบท สัจจสิกขาบท รวมทั้ง จุฬศีลข้อปาณาติบาตในพรหมชาลสูตรข้างต้นนี้อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่ต่างกันไปในพระคัมภีร์ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลและความมุ่งหมายในแง่ของการจัดประเภทของหลักคำสอนให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจนเท่านั้น ว่าข้อห้ามลักษณะใดจัดเป็นข้อห้ามสำหรับพระภิกษุและหลักคำสอนใดที่จัดเป็นพระธรรมซึ่งมีผลครอบคลุมพุทธศาสนิกชนทั้งหมดที่รวมทั้งฆราวาสและสมณะ ซึ่งในประเด็นนี้จะได้ทำการกล่าวถึงลง ในรายละเอียดในส่วนของหัวข้อเรื่องพุทธจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์ต่อไป

4. ทัศนะเชิงจริยศาสตร์ของพุทธปรัชญาที่มีต่อการพรากชีวิตมนุษย์

ในเบื้องต้นที่สุดจะพบว่าประเด็นในการศึกษาวิเคราะห์มีความซ้อนทับกันระหว่างหลักการในตติยปาราชิกสิกขาบทที่มีสถานะเป็นพระวินัยและหลักการเรื่องปาณาติบาตกรรมต่อชีวิตอื่นที่ปรากฏในสัจจสิกขาบทและพรหมชาลสูตรซึ่งมีสถานะเป็นพระวินัยและพระธรรมตามลำดับ ในแง่นี้เองการศึกษาวิเคราะห์จึงสามารถแบ่งแยกย่อยได้ออกเป็นอีกสองส่วนกล่าวคือ การประเมินคุณค่าในฐานะที่เป็นพระวินัยและการประเมินคุณค่าในฐานะที่เป็นพระธรรม

อย่างที่ชาวพุทธทราบกันเป็นอย่างดีว่าพระวินัยเป็นเนื้อหาบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้ภิกษุสงฆ์ได้อยู่ภายใต้กรอบที่พึงใช้ในการประพฤติปฏิบัติ และการกระทำการฝ่าฝืน

หรือละเมิดสิกขาบทต่าง ๆ ก็ส่งผลให้เกิดโทษหรือก็ต้องอาบัติด้วยความรุนแรงที่แตกต่างกันไป ตติยปาราชิกสิกขาบทเป็นหนึ่งในสี่ปาราชิกสิกขาบทที่บัญญัติกำหนดไว้ในปาราชิกกัณฑ์ของพระวินัย มหาวิภังค์ ผลของการละเมิดฝ่าฝืนปาราชิกสิกขาบทย่อมมีความรุนแรงสูงสุดคือการต้องอาบัติตัดขาดจากความเป็นภิกษุตัดขาดจากเชื้อสายของพระศาสนาโดยสิ้นเชิงทั้งยังไม่สามารถที่จะคืนสถานะกลับมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาใหม่ได้อีกแล้วอุปมาเป็นดังเช่นแผ่นหินหนาที่แตกซึ่งไม่สามารถทำให้กลับมาคืนดีได้ดังเดิมดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุผู้จงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิต ย่อมไม่เป็นสมณะไม่เป็นเชื้อสายศากยบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น 2 เลี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกันอีกไม่ได้ ดังนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่าเป็นปาราชิก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1, 2539: 142)

อันคำว่าปาราชิกนั้นมีความหมายถึงผู้พ่ายแพ้ในที่นี้จึงควรหมายถึงพ่ายแพ้ต่ออำนาจอกุศล ท่างเห็นจากพระสัทธรรม คือ ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (พระมหาวิจิตร กลยาณจิตโต, 2559: 33) โทษหรืออาบัติจากการพรากชีวิตมนุษย์ตามตติยปาราชิกสิกขาบทจึงเป็นครุกาบัติหรืออาบัติหนักและยังผลให้ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้หรือที่เรียกว่าอเทกกิจฉาปัตตินั่นเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1, 2539: 139) ที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงสามารถที่จะสรุปได้ว่าการประเมินคุณค่าการพรากชีวิตมนุษย์ในทางพระวินัยถือเป็นความรุนแรงสูงสุดหนึ่งในสี่ประการในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

พึงเข้าใจว่าการประเมินคุณค่าการพรากชีวิตมนุษย์ในตติยปาราชิกสิกขาบทนั้น เป็นการประเมินคุณค่าในการกระทำซึ่งจำเพาะเจาะจงกับสถานะของผู้กระทำที่เป็นภิกษุสงฆ์เท่านั้น ดังนั้นแล้วผลของตติยปาราชิกสิกขาบทย่อมไม่มีความเกี่ยวข้องกับฆราวาสซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ใช่พระภิกษุ แต่อย่างไรก็ดีการพรากชีวิตมนุษย์นั้นก็ย่อมที่จะไม่เพียงส่งผลแค่เพียงเฉพาะสถานะของการเป็นภิกษุตามพระวินัยเท่านั้น เนื่องจากหากแค่เพียงพิจารณาด้วยสามัญสำนึกของมนุษย์ทั่วไปย่อมจะเข้าใจได้ด้วยเหตุผลตามธรรมชาติว่าการพรากชีวิตมนุษย์ถือเป็นการกระทำที่มีความโหดเหี้ยมร้ายแรง ดังนั้นแล้วในทางพระธรรมก็ย่อมจะมีผลตามมาจากการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยอย่างแน่นอน กล่าวอีกแง่หนึ่งได้ว่าการประเมินคุณค่าการพรากชีวิตมนุษย์ในทางพระวินัยเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อบังคับใช้แก่บุคคลบางประเภทโดยมุ่งหวังในการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมนั้น ๆ ในขณะที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าการพรากชีวิตมนุษย์ในทางพระธรรมนั้นก็เป็เสมือนกฎเกณฑ์สากลที่มีได้มีผู้ใดกำหนดสร้างหรือปรุงแต่งขึ้นแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ก่อนแล้วในธรรมชาติของสากลจักรวาลซึ่งจะมีผลบังคับใช้แก่มนุษย์ทุกคนโดยไม่ยกเว้นหรือเลือกบังคับเพียงเฉพาะกับสถานภาพทาง

สังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นแล้วการพรากชีวิตมนุษย์ที่เป็นหลักการในตติยปาราชิกสิกขาบทก็ย่อมจะก่อผลทั้งสองประการคือผลที่เกิดขึ้นจากกฎเกณฑ์ทางสังคมสงฆ์และผลที่เกิดขึ้นจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติหรือสากลจักรวาลด้วยเช่นกัน

การที่จะสามารถประเมินคุณค่าในทางพระธรรมของการพรากชีวิตมนุษย์นั้นจะพบว่ามิได้มีการกล่าวถึงลงไปในรายละเอียดหากพิจารณาเพียงตติยปาราชิกสิกขาบท เนื่องจากเหตุผลข้างต้นที่ว่าตติยปาราชิกสิกขาบทนั้นเป็นเพียงกฎเกณฑ์จำเพาะทางสังคมเท่านั้น การประเมินคุณค่าในทางพระธรรมจึงต้องอาศัยการตรวจสอบแนวคิดและหลักการในพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างเป็นองค์รวมประกอบกันไปด้วย ดังนั้นการที่จะทำให้สามารถประเมินกฎเกณฑ์ในทางพระธรรมได้จึงต้องอาศัยการนำเอาหลักการเรื่องปาณาติบาตกรรมมาปรับประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเรื่องการพรากชีวิตมนุษย์ด้วย เนื่องจากหลักคำสอนเรื่องปาณาติบาตกรรมเป็นหลักการที่ครอบคลุมการพรากชีวิตทุกรูปแบบโดยไม่ได้เจาะจงว่าต้องเป็นมนุษย์หรือเป็นสิ่งมีชีวิตอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์

ในทางพุทธปรัชญานั้น มีคติเรื่อง “บาป” เป็นมโนทัศน์หลักอันเป็นชื่อของโทษซึ่งมีความตรงข้ามกับคำว่า “บุญ” พจนานุกรมพุทธศาสตร์ได้ให้นิยามคำว่าบาปไว้ว่าหมายถึง ความชั่ว ความร้าย กรรมชั่ว กรรมลามก อุกุศลกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว สิ่งที่ทำให้จิตตกไปอยู่ในที่ชั่ว คือทำให้เสื่อมลงเลวลง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 180) โดยบาปนี้มีสาเหตุมาจากอกุศลมูล ซึ่งหมายถึงรากเหง้าของอกุศล ต้นเหตุของอกุศล ต้นเหตุของความชั่ว อันได้แก่ ความโลภ ความหลง และความโกรธ หรือ โลภะ โมหะ และโทสะ ส่วนปัจจัยที่จะส่งผลให้บาปนั้นมีความรุนแรงมากน้อยจากการกระทำปาณาติบาตในปัจจัยฝ่ายทั้งในผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยสามารถที่จะแบ่งได้เป็นสี่ประการ ดังต่อไปนี้ (พระมหาทวี ฐานวโร, 2535: 77 – 82)

ประการที่หนึ่ง มูลเหตุจูงใจในการก่อปาณาติบาตกรรมของผู้กระทำ

หากผู้กระทำกระทำไปโดยมูลเหตุจูงใจอันเป็นอกุศลมูลอันได้แก่โลภะ โมหะ หรือโทสะ การกระทำปาณาติบาตนั้นย่อมส่งผลให้เกิดบาปหนักกว่าผู้ที่กระทำไปโดยมูลเหตุที่ปราศจากอกุศลมูลเหล่านี้ และหากมีอกุศลมูลจูงใจที่รุนแรงมากก็ย่อมส่งผลให้เกิดบาปที่หนักยิ่งกว่ามีอกุศลมูลจูงใจที่เบาว่า ยกตัวอย่างเช่น หากผู้ก่อปาณาติบาตกรรมเป็นเพศฆาตกรกระทำไปตามคำสั่งโดยปราศจากความเคียดแค้นชิงชัง ปราศจากความโลภที่จะเอาทรัพย์ของผู้ตาย ก็ย่อมที่จะมีผลเป็นบาปน้อยกว่าผู้ที่พรากชีวิตผู้อื่นด้วยมูลเหตุจูงใจที่เป็นอกุศล เช่น ฆ่าด้วยโทสะ หรือฆ่าด้วยโลภะ เป็นต้น

ประการที่สอง ความพยายามของผู้ก่อปาณาติบาตกรรม

หากผู้กระทำได้กระทำลงไปด้วยใช้ความพยายามอย่างยิ่งเพื่อหมายเอาชีวิตของสัตว์อื่น การกระทำที่เกิดจากความพยายามมากย่อมก่อให้เกิดผลบาปมากกว่าการกระทำที่เกิดจากความพยายาม

ที่น้อยกว่า ยกตัวอย่างเช่น การพรากชีวิตสัตว์ที่ต้องใช้อาวุธร้ายแรงและความพยายามมากก็ย่อมจะส่งผลให้เกิดบาปมากกว่าการพรากชีวิตสัตว์ที่ไม่ได้ใช้อาวุธร้ายแรงและความพยายามน้อยกว่า หรือกรณีที่พรากชีวิตที่ต้องอาศัยความพยายามอย่างมากโดยการวางแผนอย่างแยบยลหรือใช้กำลังอย่างยิ่งยวดก็ย่อมที่จะส่งผลให้เป็นบาปมากกว่าการพรากชีวิตที่ไม่ได้ใช้ความพยายามวางแผนหรือใช้กำลังลงแรงที่น้อยกว่า

ประการที่สาม คุณประโยชน์ของผู้ถูกระทำ

หากการกระทำปาณาติบาตเป็นการกระทำต่อสัตว์ซึ่งมีคุณสูงก็ย่อมก่อให้เกิดผลบาปที่มากกว่าก่อปาณาติบาตต่อสัตว์ที่มีคุณน้อยกว่า การก่อปาณาติบาตกรรมแก่สัตว์ซึ่งให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ในทางใดทางหนึ่งย่อมก่อให้เกิดบาปที่หนักกว่าการก่อปาณาติบาตแก่สัตว์ที่ไม่สร้างคุณประโยชน์เลยหรือสร้างโทษให้แก่มนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น การพรากชีวิตสัตว์ร้ายหรือสัตว์ที่กำลังจะเข้ามาทำร้ายก็ย่อมส่งผลให้เกิดบาปน้อยกว่าการพรากชีวิตสัตว์ที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ เช่น สัตว์ที่ไข่มุขให้นม สัตว์พาหนะ รวมกระทั่งถึงสัตว์ที่มนุษย์ใช้ประโยชน์ได้ทุกรูปแบบ ในขณะที่เดียวกันสำหรับการพรากชีวิตมนุษย์ก็ย่อมส่งผลบาปมากกว่าการพรากชีวิตสัตว์เนื่องจากมนุษย์ย่อมถือเป็นสัตว์ประเสริฐที่เป็นเพื่อนร่วมสังคมสามารถสร้างสังคมให้เกิดประโยชน์ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อปาณาติบาตต่อบิดามารดา ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ครูอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้ที่เคยมีบุญคุณย่อมก่อให้เกิดผลบาปหนักตามมา

ประการที่สี่ ขนาดของสัตว์ที่ถูกพรากชีวิต

ปัจจัยประการนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัจจัยเรื่องการใช้ความพยายามในการพรากชีวิต เนื่องจากการก่อปาณาติบาตกรรมแก่สัตว์ที่ใหญ่กว่าย่อมต้องอาศัยความพยายามและจิตเจตนาที่แรงกล้ากว่าที่จะพรากชีวิตสัตว์นั้นลงได้ ดังนั้นการก่อปาณาติบาตกรรมแก่สัตว์ใหญ่ย่อมได้รับผลบาปที่มากกว่าการก่อปาณาติบาตแก่สัตว์เล็กซึ่งใช้ความพยายามไม่มากเท่าใดนัก

ตัวอย่างในการใช้ปัจจัยข้างต้นในการพิจารณากรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริง เช่น ในกรณีของการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาประกอบอาหารเพื่อดำรงชีวิตหรือแม้แต่การกำจัดสัตว์ที่เป็นศัตรูพืช การกำจัดสัตว์รบกวนต่าง ๆ ย่อมเป็นการก่อปาณาติบาตกรรมอย่างชัดเจน แต่ด้วยเหตุเพื่อนำมาบริโภคยังชีวิตมนุษย์ในสังคมให้แข็งแรงยืนยาวขึ้นเพื่อประกอบความดีหรือประกอบสัมมาอาชีวะต่อไป หรือทำให้มนุษย์ในสังคมห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บที่มาจกสัตว์เหล่านั้น กรรมนั้นย่อมมีผลประโยชน์แก่สังคมอยู่ จึงทำให้ก่อเกิดผลบาปที่น้อย (สิวลี ศิริโล, 2529: 111) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการทำปาณาติบาตได้กระทำต่อสัตว์ที่มีขนาดเล็กหรือสัตว์ที่ไม่ได้มีคุณประโยชน์แก่มนุษย์ในแง่ของการใช้แรงงานหรือใช้ประโยชน์ในกรณีต่าง ๆ เช่น วัว ม้า สุนัข แมว เป็นต้น การกระทำปาณาติบาตย่อมก่อผลบาปน้อยกว่า

ไปอีกด้วย ในส่วนของการฆ่าสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กอันได้แก่เชื้อโรคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อรา แบคทีเรีย และไวรัส นั้น เป็นกรณีที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่ได้บัญญัติครอบคลุมไปถึงในกรณีของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้โดยทราบแต่เพียงว่าการปาณาติบาตนั้นหมายถึงการฆ่าสิ่งมีชีวิตที่เป็นมนุษย์และสัตว์ไม่รวมไปถึงการตัดรอนชีวิตของพืช ในแง่นี้เองเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในทางวิทยาศาสตร์และชีววิทยาที่สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กอันได้แก่ โปรโตซัว แบคทีเรีย ไวรัส หรือเชื้อรา ที่แม้จะถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตแต่ก็เป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในอาณาจักร (Life Kingdom) ที่มีระดับชั้นต่ำลงไปกว่าพืช ในแง่นี้เองเมื่อการตัดรอนชีวิตพืชซึ่งอยู่ในอาณาจักรที่สูงกว่าไม่เป็นการกระทำที่ถือเป็นปาณาติบาตกรรมแล้ว การตัดรอนชีวิตสิ่งมีชีวิตที่ระดับชั้นต่ำลงไปกว่านั้นย่อมต้องไม่เป็นการก่อปาณาติบาตกรรมไปด้วยตามหลักตรรกเหตุผล มิพักจะต้องพูดถึงเรื่องมูลเหตุจูงใจหรือประโยชน์ในการกระทำเลยแม้แต่อย่างใด

อนึ่ง ในการคุมกำเนิดซึ่งเป็นผลให้เกิดการทำลายอสุจินั้นไม่ถือเป็นปาณาติบาตกรรม เนื่องจากอสุจิเป็นเพียงเซลล์สืบพันธุ์ของมนุษย์ (Gametocyte) ที่มีจำนวนเพียงครั้งเดียวของมนุษย์ จึงยังไม่ถือเป็นสิ่งมีชีวิตแต่อย่างใด ดังนั้นการทำลายเชื้ออสุจิจึงไม่ครบองค์ประกอบในการก่อปาณาติบาตกรรมตั้งแต่ประการแรกที่กำลังกล่าวถึง ปาโณ อันหมายถึงสัตว์นั้นมีชีวิตมาตั้งแต่ต้น

นอกจากการที่พระวินัยยกให้ชีวิตมนุษย์มีคุณค่ามากกว่าสัตว์ซึ่งส่งผลให้ภิกษุที่พรากชีวิตมนุษย์ต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ภิกษุที่พรากชีวิตสัตว์ต้องอาบัติปาจิตตีย์ซึ่งเบากว่าแล้ว เมื่อพิจารณาจากปัจจัยในเชิงการก่ออกุศลกรรมตามหลักคำสอนเรื่องปาณาติบาตแล้วทำให้เห็นได้ว่า ชีวิตของมนุษย์มีคุณค่ามากกว่าสัตว์ในแง่ของการสร้างประโยชน์และทั้งในแง่ของการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ จริงอยู่ที่อาจมีข้อถกเถียงว่าไม่เป็นการเสมอไปที่มนุษย์จะสร้างประโยชน์ให้กับโลกได้มากกว่าสัตว์ เพราะอาจมีมนุษย์บางคนที่เป็นคนชั่วร้ายซึ่งก่อแต่ความเดือดร้อนให้แก่ชีวิตอื่นอยู่เสมอและอาจมีสัตว์บางตัวที่สร้างประโยชน์โดยไม่สร้างโทษให้กับโลกหรือชีวิตอื่นเลย แต่เมื่อพิจารณาในเชิงกระบวนการทัศน์ของพุทธปรัชญาเถรวาทและพิจารณาในเชิงทั่วไปของความเป็นมนุษย์ในค่าเฉลี่ยของมนุษยชาติแล้ว การมีโอกาสเกิดเป็นมนุษย์ย่อมหมายถึงการสร้างผลบุญกรรมที่ดีไว้ในอดีตจึงทำให้มีโอกาสถือปฏิสนธิให้สามารถประกอบกุศลกรรมความดีรวมทั้งน้อมนำพระธรรมคำสอนมาใช้พัฒนาจิตใจตนเองได้ ในแง่นี้มนุษย์จึงเป็นสิ่งมีชีวิตที่ถือว่ามียุทธศาสตร์สูงกว่าสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตในภูมิไตรภพที่เป็นภูมิต่ำกว่ามนุษย์ ดังนั้นแล้วการพรากชีวิตมนุษย์ย่อมจะมีปัจจัยที่ทำให้การก่อปาณาติบาตกรรมนั้นเกิดเป็นอกุศลกรรมที่เป็นบาปได้มากกว่า

อย่างไรก็ดี ในการพรากชีวิตมนุษย์บางกรณีถือเป็นข้อยกเว้นที่การกระทำนั้นจะต้องถือว่าได้รับหัตโทษโดยไม่มีข้อยกเว้น เกี่ยวกับประเด็นนี้มีปรากฏอยู่ในเรื่องอนันตริยกรรม กล่าวคือ ใน

การก่ออกุศลกรรมทั้งสิ้นทั้งมวลนั้น ไม่มีกรรมไหนที่จะร้ายแรงไปกว่าอนันตริยกรรมที่ หมายถึง กรรมหนัก กรรมที่เป็นบาปหนักที่สุด ตัดทางสวรรค์ ตัดทางนิพพาน กรรมที่ให้ผลคือความเดือดร้อนไม่เว้นระยะเลย ดยอนันตริยกรรมประกอบไปด้วยการกระทำ 5 ประการ ได้แก่ การฆ่ามารดาหรือมาตุฆาต การฆ่าบิดาหรือปิตุฆาต การฆ่าพระอรหันต์หรืออรหันตฆาต การทำโลหิตพระพุทธรเจ้าให้ห้อขึ้นไปหรือโลหิตุปบาท และการทำสงฆ์ให้แตกแยกกันหรือสังฆเภท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559: 492.)

ทั้งหมดที่ได้พิจารณาพิเคราะห์มานี้สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการพรากชีวิตมนุษย์นั้นเมื่อพิจารณาในแง่พระวินัยหรือการประพฤติปฏิบัติของสงฆ์แล้วย่อมเป็นการกระทำที่ร้ายแรงสูงสุดสำหรับสถานภาพของภิกษุ ทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดปาณาติบาตกรรมในแง่ของพระธรรมที่ถือว่าการพรากชีวิตมนุษย์จะเป็นอกุศลกรรมซึ่งสร้างบาปได้รุนแรงมากกว่าการพรากชีวิตสัตว์ เนื่องด้วยมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีคุณมากกว่าสัตว์ในเชิงกระบวนการและในเชิงภาพรวม แต่อย่างไรก็ดีการพรากชีวิตมนุษย์ก็ไม่ได้หมายความว่าก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต่างกัน แต่การพรากชีวิตมนุษย์ยังเป็นอกุศลกรรมที่ก่อให้เกิดบาปหนักเบาไม่เท่าเทียมกันโดยต้องพิจารณาจากปัจจัยในการก่อปาณาติบาตประกอบสี่ประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง หากผู้ที่กระทำการพรากชีวิตผู้อื่นด้วยอกุศลมูลที่มีความรุนแรงก็ย่อมที่จะก่อบาปได้หนักกว่าการกระทำด้วยอกุศลมูลที่น้อยกว่า ประการที่สอง หากการกระทำนั้นผู้กระทำต้องใช้ความพยายามทั้งทางกายวาจาใจเป็นอย่างมากในการพรากชีวิตผู้อื่น กรณีเช่นนี้ก็ย่อมจะทำให้เป็นบาปเคราะห์หนักกว่าการใช้ความพยายามที่น้อยกว่า ประการที่สาม หากมนุษย์ผู้ที่เป็นเหยื่อในการพรากชีวิตเป็นบุคคลที่มีคุณค่าสร้างประโยชน์ต่อโลก ต่อตัวผู้ลงมือฆ่าเอง และต่อสังคมมาก ก็ย่อมจะทำให้เกิดบาปเคราะห์ที่หนักหนาสาหัสแก่ผู้ลงมือกระทำการพรากชีวิตมากกว่าการพรากชีวิตบุคคลที่มีคุณค่าสร้างประโยชน์น้อยกว่านั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีประเด็นว่า ในกรณีของโทษประหารที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ชอบด้วยศีลธรรมของสังคมในระดับทั่วไปและยังคงมีอยู่ในปัจจุบันนี้จะตีความตามหลักพุทธปรัชญาได้อย่างไรให้ไม่เกิดความขัดแย้งกันระหว่างความรู้สึกของสังคม ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับโทษประหารชีวิต และหลักการในพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับสังคมไทย เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตนั้นจะพบว่าผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำปาณาติบาตอยู่สองกรณีคือ ผู้พิพากษาที่ถือว่าก่อปาณาติบาตกรรมโดยวิธีโยคะและเพศฆาตที่ถือว่าก่อปาณาติบาตกรรมโดยกายโยคะ แต่เมื่อพิจารณาตามหลักการข้างต้นทั้งหมดย่อมวินิจฉัยได้ว่า หากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำโดยไม่ได้มีอกุศลมูลเป็นแรงกระตุ้นจูงใจอยู่ภายในก็ย่อมถือว่าไม่ได้มีบาปหนัก ดังจะเห็นได้ว่าทั้งสองกรณีไม่ได้กระทำไปโดยความโลภโกรธหลงใด เพียงแต่ทำไปโดยหน้าที่ที่ตนต้องกระทำทั้งหน้าที่ที่ตนต้อง

กระทำยังถือเป็นหน้าที่ที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่สังคมซึ่งหมายถึงการทำให้สังคมมีความปลอดภัยจากคนชั่วมากขึ้น การกระทำในแง่นี้แม้ถือว่าเป็นปาณาติบาตกรรมแต่ย่อมจะส่งผลบาปที่ไม่มีความรุนแรง ดังจะเห็นได้จากในกรณีของตัมพหาฐิกะผู้ซึ่งเคยเป็นอดีตเพชฌฆาตซึ่งกระทำตามรับสั่งของพระราชตามกบิลบ้านกบิลเมืองก็สามารถที่จะบรรลุนิพพานได้หลังจากฟังธรรมจากพระสารีบุตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21, 2539: 87) นอกจากนี้พระธรรมโกศาจารย์หรือพระพุทธทาสภิกขุได้เคยตีความเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้พิพากษาว่า มิได้เป็นผู้ก่อกรรมแต่เป็นเพียง “ผู้ชี้กรรม” ของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่ก่อให้เกิดผลบาปแต่อย่างใด เว้นแต่ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาคิดพลาดหรือฉ้อฉลและก่อให้เกิดการประหารชีวิตแก่ผู้ที่มีได้กระทำความผิด เช่นนี้ผู้พิพากษาก็จะต้องรับผลกรรมจากที่ตนทำไว้อยู่เช่นเดิม (ธานินท์ กรัยวิเชียร, 2548: 235) ในกรณีของการกระทำวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องหาที่ต่อสู้ขัดขืนของเจ้าพนักงานตำรวจก็เป็นเช่นเดียวกัน หากการกระทำนั้นเป็นการกระทำเพียงเพื่อป้องกันตัวรวมทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้โจรผู้ร้ายไปก่อความเดือดร้อนแก่ทางราชการหรือบุคคลอื่นที่บริสุทธิ์ หากกระทำไปโดยปราศจากอกุศลมูลจงใจการกระทำนั้นย่อมถือว่าได้รับผลบาปน้อยมากเช่นกัน เมื่อพิจารณาด้วยการตีความตามหลักปาณาติบาตกรรมเช่นนี้ก็เป็นที่ทำให้ยอมรับการประหารชีวิตให้ยังคงมีในสังคมพุทธได้

5. สรุป

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับข้อห้ามในการพรากชีวิตมนุษย์นั้นมีปรากฏทั้งในส่วนของพระธรรมและในส่วนของพระวินัย การพินิจพิเคราะห์ทัศนะในเชิงจริยศาสตร์ว่าด้วยการห้ามพรากชีวิตมนุษย์นั้นจึงต้องพิจารณาควบคู่ไปทั้งสองส่วน โดยหลักการและเนื้อหาของคำสอนที่ว่าด้วยการห้ามพรากชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในพระวินัยและพระธรรมนั้นมีทั้งในส่วนที่เลื่อมซ้อนทับกันและทั้งในส่วนที่แยกขาดออกจากกัน เนื่องจากความมุ่งหมายของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในส่วนพระวินัยและพระธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกันอยู่ โดยพระวินัยนั้นถือเป็นกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แก่สังคมสงฆ์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพระวินัยนั้นมีฐานะเป็นเสมือนกฎหมายของพระภิกษุก็ได้ ในขณะที่พระธรรมนั้นไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกบัญญัติขึ้นแต่พระธรรมเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ที่มีอยู่อย่างเป็นธรรมชาติในสากลจักรวาลและพระพุทธเจ้าเป็นเพียงบุคคลที่ค้นพบกฎเกณฑ์เช่นนั้น

ในแง่นี้จึงทำให้แม้พระวินัยและพระธรรมจะมีความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน แต่ไม่ว่าจะอย่างไรเนื้อหาของพระวินัยก็ย่อมที่จะต้องสอดคล้องกันกับพระธรรม หรืออย่างน้อยที่สุด

ก็ต้องไม่ขัดหรือแย้งกันกับพระธรรม และเมื่อพิจารณาถึงหลักการที่ว่าด้วยข้อห้ามการพรากชีวิตที่ปรากฏในเนื้อหาสองส่วนดังกล่าวก็พบว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวินิจฉัยการกระทำที่เป็นไปในทางเดียวกันและสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้แก่กันและกันได้เป็นอย่างดีทั้งในเรื่องตติยปาราชิกสิกขาบทในพระวินัยและเรื่องปาณาติบาตกรรมในพระธรรม

กล่าวโดยสรุปว่า พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการห้ามพรากชีวิตมนุษย์นั้นอาศัยหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าได้โดยเทียบเคียงกับหลักเกณฑ์ในการห้ามพรากชีวิตในความหมายทั่วไป และการประเมินคุณค่าความหนักเบาของการกระทำ หรือก็คือความหนักเบาของบาปที่เกิดจากการกระทำนั้นสามารถพิจารณาให้ได้ว่า การพรากชีวิตมนุษย์นั้นย่อมจะก่อให้เกิดกรรมที่หนักกว่าการพรากชีวิตสัตว์อื่น นอกจากนี้แล้วการพรากชีวิตมนุษย์ด้วยตนเองก็อาจจะถูกประเมินคุณค่าในทางจริยศาสตร์อย่างแตกต่างกันตามแต่หลักเกณฑ์ในการประเมินจะแสดงถึงปัจจัยในการประเมินไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าของชีวิตที่ถูกพรากแล้วย่อมสอดคล้องกับหลักการเรื่องอนันตริยกรรม 3 ประการจาก 5 ประการที่กล่าวถึงกรรมหนักที่สุดในสารบบของคติพุทธปรัชญาว่าด้วยการพรากชีวิตซึ่งได้กล่าวไว้ว่าอนันตริยกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อได้กระทำให้บุตร ชาติบุตร และอหังตบุตร ในแง่ที่ว่าเป็นการพรากชีวิตที่มีคุณค่าสูง ซึ่งบุพการีและพระอรหันต์ถือเป็นชีวิตที่มีคุณค่าสูงสุดของมนุษย์นั่นเอง

6. บรรณานุกรม

- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2548). *จริยธรรมของนักกฎหมาย รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีปริยัติการ และ พระศรีวิสุทธิคุณ. (2559). *คัมภีร์มหาวิภังค์ภาค 2 พระวินัยปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 27. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระมหาทวี ฐานวโร. (2535). *ปาณาติบาตกับปัญหาจริยธรรมในพุทธปรัชญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาวิจิตร กลยานจิตโต. (2559). *คัมภีร์มหาวิภังค์ภาค 1 พระวินัยปิฎก*, พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมชาย ปโยโค. (2556). พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาปาณาติบาตในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ฉบับพิเศษ พระปัญญาของพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษยชาติ*, 8, 466 – 487. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซนจูรี จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2525). *ปรมาตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถลักขณีกา* ปริเฉทที่ 5 เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- สวลี ศิริไล. (2529). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ จริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินปัญหาจริยธรรมทางการแพทย์ในสมัยปัจจุบัน*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล.